

Nagy Imre törzsőrmester:

AZ AL-KAIDA ÉS AZ ISZLÁM ÁLLAM AFRIKAI KÉPVISELŐI: A TÚLÉLÉS ÉS TERJESZKEDÉS STRATÉGIÁJA¹

DOI: 10.35926/HSZ.2023.6.4

ÖSSZEFOGLALÓ: A Magyar Honvédség 2022-ben jelentősen csökkentette részvételét az EUTM Mali kiképzőmisszió keretében, a Barkhane művelet lezárulása és a tervezett többnemzeti, különleges műveleti Takuba misszió elbizonytalanodása pedig még súlytalanabbá tette Afrikát a stratégiai tervezésben, különösen mikor az európai kontinensen, közvetlen szomszédságunkban nagyszabású államközi konvencionális háborúr zajlik. A nemzeti és euroatlanti értékek és érdekek védelme azonban az erőforrások mérlegelésével távolabbi régiókban is fontosak, így a szubszaharai térség továbbra sem kerülhet ki a kutatói szféra, a hírszerző-elemzői közösség, illetve a politikai és katonai vezetés figyelmének köréből.

KULCSSZAVAK: JNIM-ISGS/ISSP, al-Shabaab (Szomália)-ISS, ISWAP-Boko Haram, ADF/IS-CAP, „al-Shabaab” (Mozambik)/ISIS-M

A SZERZŐRŐL:

Nagy Imre törzsőrmester, MH Altiszti Akadémia, Nemzetközi Kiképző Alosztály, Counter-IED kiképző altiszt, végzős hallgató az NKE Hadtudományi Doktori Iskoláján (ORCID: 0000-0002-1420-4296; MTMT: 10087681)

2018-ban az Amerikai Egyesült Államok új Nemzetbiztonsági Stratégiát² hirdetett meg, ami gyakorlatilag a „terrorizmusellenes háború” (hivatalosan: *Global War on Terrorism*) végét jelentette. Valójában csak annak prioritása szorult – igaz, jelentősen – a háttérbe. A Kínával és Oroszországgal való nagyhatalmi rivalizálást és a konvencionális állami fegyveres erőkkkel szembeni felkészülést tolván előtérbe a szalafista-dzsihadista globális hálózatokkal, vagyis az al-Kaida és az Iszlám Állam számos tagszervezetével szembeni fellépés egyre inkább más szereplőkre, illetve a leginkább fenyegetett törékeny államok még mindig felkészületlen biztonsági szervezeteire maradt. Ugyanakkor számos új front nyílt a terroristák számára az elhibázott külhatalmi beavatkozások nyomán, az Iszlám Állam rövid diadalmenete pedig még inkább ösztönzőleg hatott több konfliktusos régióban. 2022–2023 fordulóján ugyan mind az al-Kaida afganisztáni–pakisztáni székhelyű, mind az Iszlám Állam iraki–szíriai

¹ A kézirat lezárásának időpontja 2023. július 15. Az ezt követően, 26-án Nigerben lezajlott katonai hatalomátvétel jelentősen befolyásolhatja a Száhel-övezet vonatkozásában leírtakat. A régió vonatkozásában további fontos információ, hogy október 18-án Szalay-Bobrovniczky Kristóf honvédelmi miniszter bejelentette, hogy a tervek szerint 2024 tavaszán egy legfeljebb 200 fős magyar katonai misszió indul Csádba többek között a terrorizmus elleni küzdelem és a humanitárius segítségnyújtás érdekében. (A szerző megjegyzése.)

² Melynek alcíme: Sharpening the American Military’s Competitive Edge. Ennek bevezetőjében kifejeződik az amerikai stratégiai gondolkodás elmozdulása: „Inter-state strategic competition, not terrorism, is now the primary concern in U.S. national security.” (1. oldal.) <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 12.)

magszervezete súlyát veszítette az évek során elszenvedett csapások után, de eszmeiségük és az általuk életre keltett „brand” továbbra is szívósnak és vonzósnak bizonyult. Jelen cikk rövid áttekintést nyújt az ilyen, eddig megtörhetetlennek bizonyult szervezetek helyzetéről a szubszaharai térségben, 2023 tavaszán.

ISZLAMISTA FEGYVERES AKTIVITÁS A SZUBSZAHARAI TÉRSÉGBEN

Az aktív terrorista csoportok közül legdinamikusabban az afrikai szubszaharai szervezetek fejlődnek, és látványosan eredményesek mind több országban az államhatalom, illetve a közbiztonság aláásása terén. Az amúgy is nehezen kontrollálható, hosszú és változatos, a gyarmatosítók által mesterségesen kreált határok nyilvánvalóan semmiféle kötöttséget vagy korlátot nem jelentenek e fegyveres képződmények számára. Ebben is rejlik erősségük, egyben műveleti rugalmasságuk egyik kulcstényezője is ez. A törzsek, népcsoportok határok általi megosztottsága, az inter-etnikai és a helyi közösségek közötti kulturális másság, továbbá a történelmi sérelmek, a klímaváltozás súlyosbította, földekért és vízlelőhelyekért való versengés szalafista-dzsihadista átidealizálása, illetve militarizálása kikezdi a gyenge központi hatalom tekintélyét, emellett a tradicionális vezetők és vitarendezési formák működését. Az önvédelemből felfegyverkező helyi közösségek összecsapásai vagy éppen egyoldalú megtorló akciói jelentősen megnehezítik a rendezést. A képlet nem egyszerűsíthető le tehát pusztán a biztonsági erők és a dzsihadisták („jó és rossz”) közötti antagonisztikus harcra. Utóbbi két fél jobbra nem kész, és nem is akar tárgyalni – hisz egymás legitimitását eleve nem fogadják el, a két tűz közé szorult lakosság pedig kénytelen oldalt választani.

Ez a bizonytalanság – a terroristák hatékony stratégiája, taktikája és propagandája, illetve a jogot és rendet érvényesíteni hivatott, felkészületlen és alulmotivált katonai-rendőri erők túlkapasai mellett – okozhatja azt, hogy a relatíve alacsony aktív létszámú (pár száztól a néhány ezerig), mérsékelt lakossági támogatottságú fegyveresek a kiterjedt nemzetközi támogatás dacára mégis miért sikeresek hosszú időn át Afrika államai ellenében.

2023 tavaszán az alábbiak voltak a főbb dzsihadista motivációjú konfliktusok a szubszaharai térségben:

- a Száhel-övezet Malival a központban (JNIM és ISGS,³ illetve Burkina Fasóban az Anszar ul-Iszlam terrorista szervezetekkel), Burkina Faso, Niger és Algéria irányába terjeszkedve, de Elefántcsontpartot és Benint, illetve Togót is érte már támadás;
- Északnyugat-Nigéria (Anszaru terroristacsoport), illetve Északkelet-Nigéria és a Csád-tó térsége: Niger, Csád, Kamerun (az ISWAP és Boko Haram⁴ tevékenysége által érintve);
- Szomália és környezete: Puntföld, Etiópia, Kenya (al-Shabaab és ISS⁵);
- Kongói Demokratikus Köztársaság keleti-délkeleti régiói és Uganda (ADF/IS-CAP⁶);
- Észak-Mozambik és Tanzánia déli Mtwara körzete („al-Shabaab” Mozambique/ISIS-M⁷).

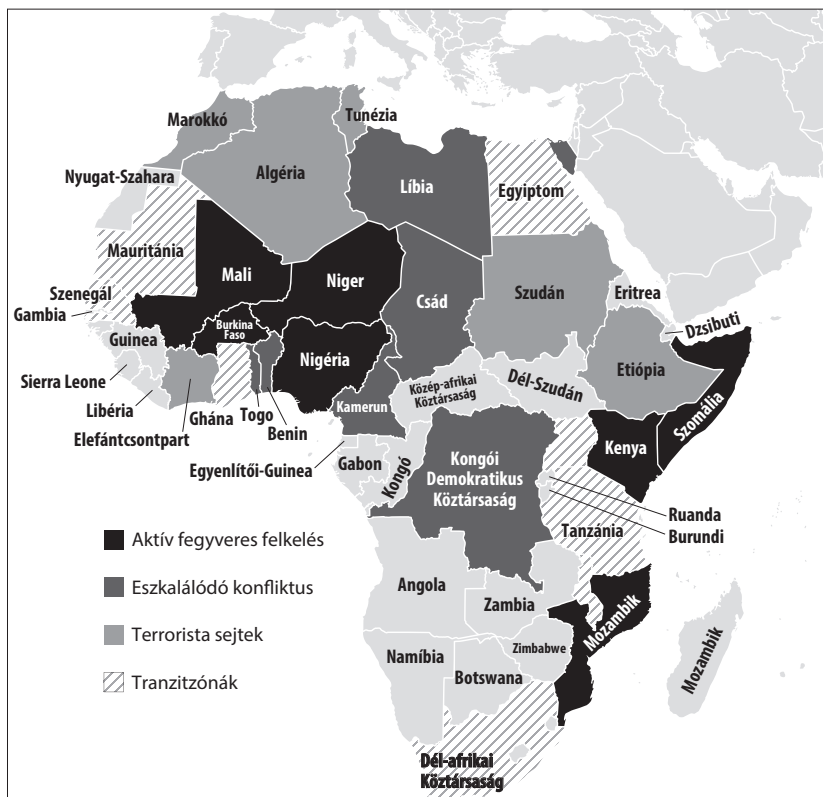
³ A JNIM (Dzsamiat Naszr al-Iszlam wal Muszlimin – Az Iszlám és a muszlimok támogatóinak gyűlekezete) az al-Kaida kötődésű terrorista szervezetek 2017-ben létrejött koalíciója, míg az ISGS (Islamic State in the Greater Sahara – Iszlám Állam a Nagy Szaharában) 2015-ben alakult az Iszlám Államhoz húzó szélsőségesekből.

⁴ Islamic State – West Africa Province (az Iszlám Állam Nyugat-afrikai Provinciája) 2015-ben alakult a Boko Haram szakadásával. Az Iszlám Állam iránti hűség helyett az öntörvényű Abubakar Shekau iránti lojalitást választóakra utaltak a továbbiakban Boko Haramként (hivatalosan saját elnevezésük: Dzsamiat Ahl asz-Szunnah lid-Daawah wa’l-Dzsihad – A szunna népének csoportja a hívásért és dzsihadért).

⁵ Islamic State in Somalia (Az Iszlám Állam Szomáliában).

⁶ Allied Democratic Forces (Szövetkezett Demokratikus Erők), illetve Islamic State’s Central Africa Province (Iszlám Állam – Közép-afrikai Provincia) szervezet gyakorlatilag ugyanaz, de felváltva használják a neveket.

⁷ Mindkét elnevezés egyazon csoportot jelöli a helyiek, illetve az elemzői-kutatói szféra által preferált változatban.

1. térkép Szalafista-dzsihadista csoportok tevékenysége által „fertőzött” területek Afrikában (Sötéttel jelölve a legsúlyosabban érintett államok, világossal a terrorcselekmények által még nem érintett országok. A többi területen terrorista-sejtek, illetve kiképzési-logisztikai-nyugvási bázisok azonosíthatók.)

Forrás: <https://www.criticalthreats.org/briefs/africa-file/africa-file-burkina-faso-coup-signals-deepening-governance-and-security-crisis-in-the-sahel> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 12.)

A SZÁHEL-ÖVEZET

Az észak-afrikai arab államoktól (Magreb) délre található szubszaharai térség a legismertebb gócpont, Malival a középpontban – de mára jelentősen túlterjedt annak határain túlra. A konfliktus eredete az 1991–2002 közti algériai polgárháborút túlélő iszlamista szélsőségesekre vezethető vissza. Ők a sivatagi területekre húzódva igyekeztek újjászerveződni, éppen mikor az al-Kaida újabb feszültségekkel terhes területeket – ezzel műveleti lehetőségeket – keresett szerte a világban. A harcedzett algériaiak hely- és környezetismerete lehetővé tette az itteni közösségekbe való beágyazódást – akár házasságok, törzsi kapcsolatok, szívességek vagy üzleti és védelmi megegyezések által –, a lokális problémákat elmérgesítve pedig a konfliktusokat felfűzhatték egy globális mozgalom harcának részeként. Ehhez járult a Kadhafi-rezim bukásával Líbia összeomlása és a fegyveresen hazatérő volt zsoldosok által kezdett – sorrendben negyedik – tuareg felkelés Maliban. Ennek során az immár újjászerveződött dzsihadista csoportokkal szövetségbe az ország jelentős részét megszerezték 2012 során. A szélsőségesek azonban azonnal bevezették a saría törvénykezést, és szembe-

kerültek a független Azawad államért fegyvert fogó tuaregekkel, majd följük kerekedve megindultak a főváros, Bamako felé. Ez kiváltotta a kormány segélykérését és a francia intervenciót. A 2013 januárjában indult *Szervál* hadművelet gyors sikert hozott a dzsihadisták megállításában és a főbb területek visszaszerzésében, azonban az azt 2014 augusztusában felváltó terrorellenes *Barkhane* művelet adós maradt a fenyegetés végleges felszámolásával, bár a szélsőségesek közül sikeresen likvidáltak számos kulcsszereplőt.

2015 májusában az al-Murábitun nevében Abu Walid al-Szahrawi hűségesküt tett az Iszlám Államnak. Azonban ezt felsőbb jóváhagyás nélkül tette, ezért frakciójával kiválva saját csoportot hozott létre: ez lett az „Iszlám Állam a Nagy Szaharában” (Islamic State in the Greater Sahara – ISGS). 2016-tól hajtottak végre támadásokat, de mindvégig néhány száz fős formáció maradt, viszont nagyon aktív és veszedelmes Mali határain túl is. A Maliban tevékeny al-Kaidához hű szélsőséges csoportok – az AQIM, az Anszar Din, a Macina Felszabadítási Front és az al-Murábitun – 2017 márciusában szövetkezve hozták létre a közbe-szédben „Dzszenimként” (JNIM) emlegetett koalíciót.⁸

2019 nyaráig furcsamód az Iszlám Állam hívei nem kerültek fegyveres összetűzésbe az al-Kaida itteni képviselőivel (mint Szíriában vagy Szomáliában), sőt olykor együtt is működtek. Ekkortól viszont egymással is harcba kezdtek területekért és erőforrásokért. Az ISGS elvesztette alapítóját és vezetőit, a nyugat-szaharai Adnan Abu Walid al-Szahrawit és Albdelhakim al-Szahrawit 2021-ben, illetve több kulcsembere került fogságba, miután Macron elnök a franciák és a G5 Száhel szövetség erőfeszítéseinek elsődleges célpontjává ezt a terrorszervezetet jelölte meg.

Mindkét dzsihadista irányzat kíméletlen akciók sorát követi el különösen a Mali – Burkina Faso – Níger határvonalai alkotta hármashatár térségben (*triborder area*) a civil lakosság ellen. Ennek több célja volt: meg kívánják félemlíteni és együttműködésre szorítani az itt élőket, tönkre akarják tenni az állami szervek iránti bizalmat és lojalitást, illetve biztosítani akarják bevételeiket (illegális ásványkincs- és nyersanyag-kitermelés, csempészet és vallási adóztatás).⁹

Maliban az elhúzódo bizonytalanság és fenyegetettség a korrupst elnök elleni tüntetésekhez és a társadalom által támogatott katonai hatalomátvételhez vezetett 2020 augusztusában, majd a katonai junta 2021 májusában az átmeneti kormányt is megbuktatva elodázta a választásokat a biztonsági helyzet rendezését prioritizálva. A *Barkhane* művelet részsikerei ellenére is nőtt az elégedetlenség a francia erőkkal szemben, melyek 2022 nyarán teljesen

⁸ JNIM: az arab elnevezés angol átíratát követő rövidítés (Jama'a Nusrat ul-Islam wa al-Muslimin, mely „Az Iszlám és a Muszlimok Támogató Gyülekezetét” jelenti). Francia betűszóval is ismert: GSIM. Tagjai:

- Az AQIM (al-Kaida az iszlám Maghrebben) 2007 januárjában jött létre az algériai polgárháború egyik radikális frakciójából, melynek elsődleges célja az észak-afrikai állam katonai kormányzatának felváltása volt teokratikus rendszerrel, de az új név új ambíciókat is jelentett: nyitottak a Száhel-öv elégedetlen helyi közösségei, a nigériai Boko Haram és a szomáliai al-Shabaab felé is. Vezetője, Abdelmalek Droukdel 2020-ban vesztette életét a francia különleges erők műveletében Észak-Maliban, utóda Abu Ubajda Juszeif al-Annabi lett.
- Az Anszar ad-Din (a Hit támogatói) 2012-ben azzal a céllal jött létre, hogy Maliban a saría alapján szervezzék át az életet. Parancsnoka a tuareg Ijad ag-Ghali, aki egyben a JNIM „arca” és primus inter pares vezetője lett.
- 2013-ban több csoportból alakult al-Murábitun (Az Őrzők) ambíciói szerint a Nílustól az Atlanti-óceánig akarta erővel egyesíteni a muszlimokat, majd 2015 decemberében betagozódott az AQIM-ba. Vezetőjéről, Mokhtar Belmokhtarról több ország is jelentette, hogy végzett vele, ezt végül az al-Kaida 2021-ben ismerte be.
- A Katiba Macina (Macina Felszabadítási Front) a Mali középső régióiban domináns fulani etnikum szélsőségeseknek szervezete, Amadu Kuffa vezetésével. Ennek egyik autonóm szárnya a Katiba Serma.

⁹ Five Zones of Militant Islamist Violence in the Sahel. Africa Center for Strategic Studies. <https://africacenter.org/spotlight/five-zones-militant-islamist-violence-sahel> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 23.)

kivonultak, a különleges erőkre alapozandó többnemzeti *Takuba* művelet pedig részben Nigerbe került át, részben újragondolás tárgya lett. A nemzeti szuverenitás hangsúlyozására a katonai kormány radikálisan más alternatívát keresett – így került a helyszínre az orosz Wagner zsoldoscsoport.¹⁰ Míg az Európai Unió Kiképző Missziója (*EUTM-Mali*) csökkentette az együttműködés amúgy is erősen kötött formáit, addig a Moszkva hatalmi aspirációit szolgáló zsoldosok jóval rugalmasabbnak bizonyultak.¹¹

A JNIM közben igyekszik minél nagyobb területeket elvágni az államhatalomtól és közszolgáltatásoktól, ahol saját árnyékkormányzata veszi át az élet szervezését a *saría* alapján. A lakosságközpontú megközelítése sokkal sikeresebbnek is bizonyult, mint az erőszakosabb ISGS-é. Utóbbi 2022 márciusában az „Islám Állam Száhel Provinciája” (*Islamic State Sahel Province – ISSP*) nevet vette fel. Noha a vezetői válság és veszteségei miatt fegyverszünetre kényszerült a JNIM-mel, továbbra is nagyon potens maradt Kelet-Mali, Nyugat-Niger és Észak-Burkina Faso területén, sőt képes volt 2022 során fokozatosan elszigetelni Ménaka és Gao regionális központokat mind a JNIM-től, mind a kormányerőktől.

A francia kivonulás és a *Takuba* művelet körüli bizonytalanságok tovább könnyíthetik a JNIM helyzetét. Ezt mutatják a 2022 nyarán vezetett sorozatos támadások az addig nyugodtnak számító délen és Bamakóban, különösen a 2022. július 22-én végrehajtott kombinált támadás a puccsisták „alma matere”, a főváros melletti Katiban található bázis ellen.

Nem kevésbé fontos a többi érintett állam: a Malival szomszédos Burkina Fasóban 2016-ban jelentek meg a dzsihadisták. Az *Anszar ul-Islam* ráadásul saját „nemzeti” képződmény volt, és akcióikat mindinkább kiterjesztették északról a központi és keleti területekre. A JNIM és az ISGS is beszivárgott, sőt átlépve a határokat a Guineai-öböl államai irányába terjeszkedtek. 2021 novemberében egy támadás során 57 csendőr veszítette életét, 2023 februárjában pedig legalább 51 katona, mikor Oudlan tartományban leszállásba futottak bele. A burkinai kormány tehetetlenségével szembeni elégedetlenség hatalomátvételhez vezetett 2022 januárjában, majd szeptember végén. Egyelőre viszont a katonai kormányzatok se mutatkoztak eredményesebbnek, igyekezve egyensúlyozni a nyugati kapcsolatok és az orosz nyitás lehetősége között.¹²

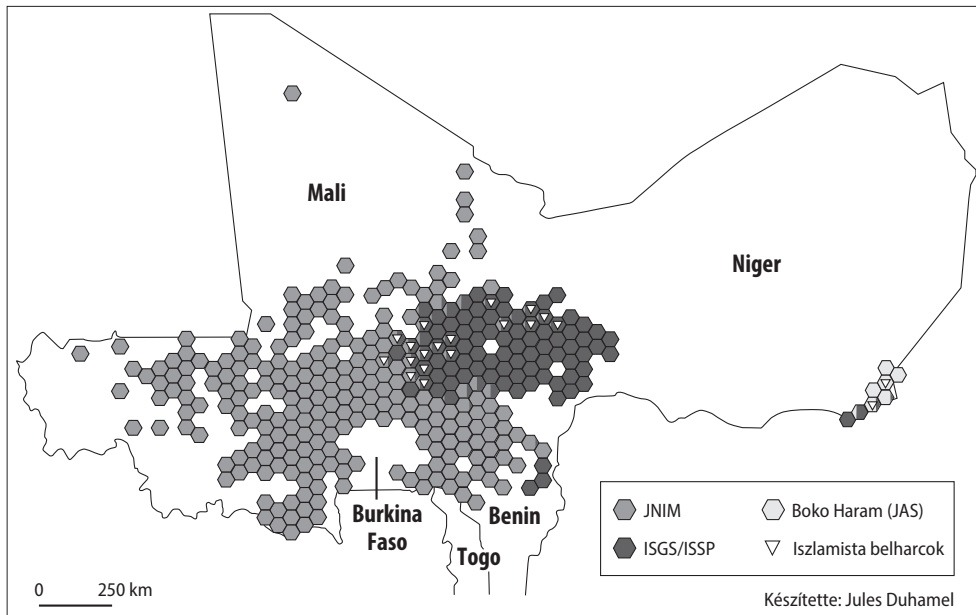
Malitól keletre Niger – mely a legmegbízhatóbb partnernek tűnt a nemzetközi terrorelleses műveletek szempontjából – két irányból is fenyegetéssel néz szembe. A JNIM és az ISGS nyugatról (Tillabéri és Tahoua régiók) fenyegeti, míg a nigériai eredetű Boko Haram és ISWAP pedig délkeletről (Diffa régió). Ezek tevékenysége egymás irányába mutat, ami az ország egészét destabilizálhatja, az ide telepített francia és amerikai erők ellenére is.

¹⁰ Az USA-val való terrorizmusellenes együttműködés is létezett alternatívaként: 2002 novemberében az amerikai külügyminisztérium útjára indította regionális kezdeményezését (Pan-Sahel Initiative). Ennek célja a hatalmas lakatlan területeken az ellenőrizetlen határok és mozgások kontrolljának, illetve az érintett államok együttműködésének és stabilitásának előmozdítása. A különleges erőkön alapuló kiképzés és tanácsadás a masszív, nagy létszámú amerikai direkt jelenlét helyett nyújthatott költséghatékony alternatívát. 2005-ben a szélsőségesek elleni fókuszáltabb fellépés jegyében ezt a Trans-Saharan Counterterrorism Initiative váltotta, ekkor kezdődtek a többnemzeti antiterrorista gyakorlatok (Exercise Flintlock) is, az amerikai erők európai parancsnokságától (US European Command) pedig az újonnan létrehozott, stuttgarti központú afrikai parancsnokság (US AFRICOM) vette át annak koordinálását.

¹¹ Kiképzés-tanácsadás mellett a szovjet-orosz haditechnikát működtetni és karbantartani is tudják, emellett a műveletekben közösen vesznek részt a helyiekkel, és a humanitárius jogi megfontolások is kevésbé kötik őket.

¹² Africa File: Burkina Faso Coup Signals Deepening Governance and Security Crisis in the Sahel. Critical Threats, 06. 10. 2022. <https://www.criticalthreats.org/briefs/africa-file/africa-file-burkina-faso-coup-signals-deepening-governance-and-security-crisis-in-the-sahel> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 10.)

Maga Niger 2015 óta kénytelen szembenézni ilyen csoportok támadásaival. 2017-re már annyira megromlott a helyzet a Malival és Burkina Fasóval közös határ régiókban, hogy biztonságosan használható korridorokat kellett kijelölni, illetve katonai kíséretet adni az ENSZ és az NGO-k konvojai mellé. Októberben a Tongo Tongo melletti, az amerikaiak elleni támadást megelőző összecsapásban 13 csendőr veszítette életét az újonnan felbukkant ISGS ellen. 2017–18 során a niameyi kormány szövetkezett több milíciával Maliban, ez viszont nem bizonyult jó stratégiának, mert az etnikailag szerveződött fegyveres csoportok más törzseket (pl. peul) is inzultáltak, ezzel gyakorlatilag az iszlamisták karjaiba lökve őket.¹³

2. térkép Az iszlamista terrorista szervezetek tevékenységi területei

(Világosabb színnel a JNIM, sötétebbel az ISGS/ISSP tevékenysége által lefedett területek 2022-ben, Niger délkeleti szegletében pedig a Boko Haram tűnik fel.)

Forrás: https://julesduhamel.files.wordpress.com/2022/12/2022_sahel_clashes.png (Letöltés időpontja: 2023. 03. 10.)

A kezdeti tapogatózó támadások után a legsúlyosabb csapásokra pár hét különbséggel került sor: 2019. december 10-én Inatesnél az ISGS ütött rajta a hadsereg táborán. Az aknavetőkkal, gépfegyvertűzzel és öngyilkos merénylőkkel kombinált támadásban 71 katona veszítette életét, 12 megsérült és több mint harmincan eltűntek. 2020. január 9-én pedig Chinagodarnál hajtottak végre hasonló akciót, melyben mintegy 90 katona halt meg. Nyilvánvaló, hogy ekkora veszteségeket tartósan egy hadsereg sem viselhet el: a nigéri erők időleges visszavonulásra is kényszerültek a Malival határos területekről. Erre reagálva zarma, arab és tuareg önvédelmi milíciák alakultak. A radikálisokkal való tárgyalási kísérlet csak mérsékelt sikereket hozott, miközben a kormány erős nyomással szembesült az USA

¹³ A bamakói kormánnyal kiegyező mali tuareg milíciák – a GATIA (Imghad Tuareg Self-Defence Group and Allies) és az MSA (Movement for the Salvation of Azawad) – a határon többször is átcsaptak. Erre 100 kilométeres mélységig lehetőségük is van a Száhél-államok kölcsönös megegyezése nyomán, de ez sokszor vezet etnikai színezetű vérengzésekhez.

és Franciaország részéről a terrorellenes műveletek prioritását illetően.¹⁴ 2023. február 10-én egy lesállítás során Banibangou mellett (Tillabéri régió) a biztonsági erők újabb 17 tagja vesztette életét, 13-an megsebesültek, 16-an eltűntek – ami újfent jelezte, hogy nem sikerült megtörni a terrorista erőket.¹⁵

Az iszlamisták a határokat semmibe véve igyekeznek működési területüket kiterjeszteni Algéria nehezen ellenőrizhető vidékei, valamint a Guineai-öböl irányába. Elefántcsontpart már korábban kapott ízelítőt: 2016-ban az AQIM ismert el egy népszerű turistacélpont elleni támadást. 2020–2021 során az északi Comoé Nemzeti Park területén bukkantak fel szélsőségesek. Azóta is elsődlegesen a biztonsági erők ellen intéznek támadásokat.

Togo esetében 2021 novemberében még sikeresen háritották el az első támadási kísérletet, a következő év májusában azonban 8 katona halt meg és 13 megsebesült, mikor rajtuk ütött egy 60 főnyi motoros különítmény.¹⁶ 2022 júniusától szükségállapotot vezettek be az északi Szavanesz régióban, a Burkina Faso-i határövezetben a sokasodó fenyegető jelek láttán. Benin szenvedte meg azonban a legnagyobb növekedést: 2022 második felében 25 terrortámadást, ami 2021 novemberéig itt nem volt jellemző. A burkinai beszivárgási irány teljes lezárását a természetes környezet ellehetetleníti, de a benini kormány fokozta együttműködését egyrészt a párizsi vezetéssel, másrészt 350, felkeléssel szemben tapasztalt ruandai katona érkezett a két ország megállapodása értelmében.¹⁷ Az addig a szélsőségesek támadásaitól érintetlen Ghána északi részén (Bawku) 2023 februárjában egy hid elleni robbantási kísérlet vetítette előre a további támadások rémét.¹⁸

NIGÉRIA

A 213,4 milliós Nigéria napjainkra Afrika legjelentősebb gazdaságával rendelkező országává vált. Viszont „Afrika legnagyobb demokráciája” szenvedett talán leginkább a terrorizmustól az elmúlt évtized alatt. Már az 1990-es években léteztek az iszlámot keményvonalasan értelmező és az egész országban uralomra juttatni akaró csoportok, melyekből kifejlődött az egyszerűsítve Boko Haramnak – vagy nigériai Talibánnak – nevezett szervezet (eredeti neve *Dzsamjat Ahl asz-Szunnah li-Daawati wal-Dzsihad* – angol rövidítéssel: JAS). Ennek vezetője, Mohammed Juszuf több száz hívével életét vesztette a kormányerőkkel

¹⁴ Az EUCAP Sahel Niger (EU Capacity Building Mission in Niger) keretében mintegy 100 szakértő dolgozik a biztonsági szféra professzionálisabbá tételén 2012 óta, míg 2022 decemberében az EU Tanácsa egy 300 főben maximalizált katonai partnerségi missziót is újtára bocsátott EUMPM Niger (EU CSDP Military Partnership Mission in Niger) néven, hogy a hadsereg képességeit fejlesszék. Több ország (Németország, Olaszország, Kanada) bilaterális alapon nyújt kiképzési és logisztikai támogatást.

¹⁵ Hassane Koné – Fahiraman Rodrigue Koné: Is Niger’s counter-terrorism approach an exception in the Sahel? <https://issafrica.org/iss-today/is-nigers-counter-terrorism-approach-an-exception-in-the-sahel> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 10.)

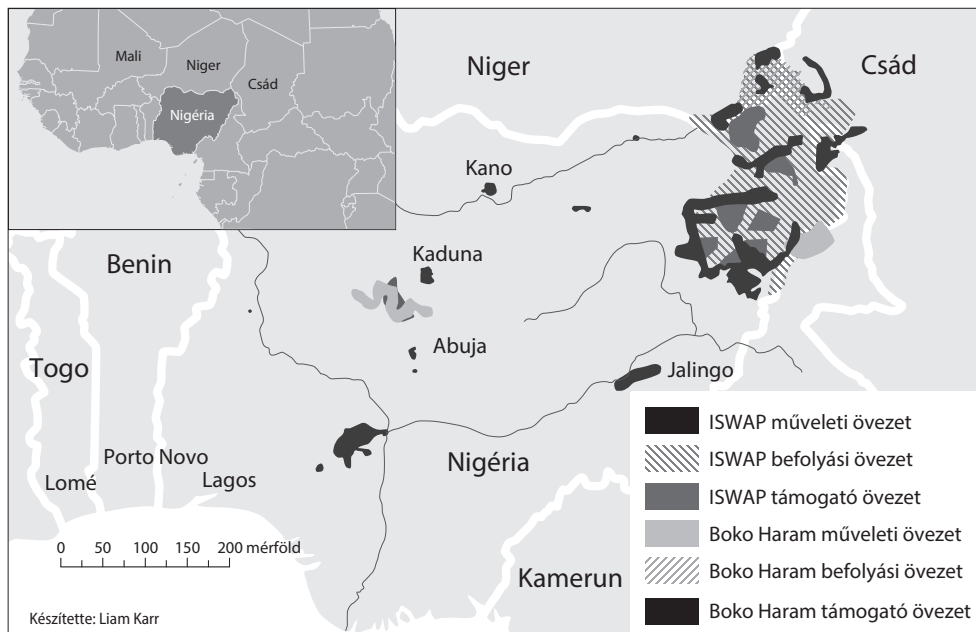
¹⁶ The Jihadist Threat In Northern Ghana And Togo: Stocktaking And Prospects For Containing The Expansion. Konrad Adenauer Stiftung. <https://www.kas.de/en/web/westafrika/publikationen/einzeltitel/-/content/the-jihadist-threat-in-northern-ghana-and-togo-2> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 09.)

¹⁷ Brendon J. Cannon: The scourge of terrorism in Benin and Rwanda’s counter-insurgency role. https://trendsresearch.org/research.php?id=154&title=The_scourge_of_terrorism_in_Benin_and_Rwanda’s_counter-insurgency_role (Letöltés időpontja: 2023. 02. 12.)

¹⁸ A Guineai-öböl államai közt létezik már biztonsági-hírszerzési együttműködési megállapodás 2017 óta (Accra Initiative) azzal a céllal, hogy a Száhel-övezetből a szélsőségesek ne tudjanak teret nyerni ebbe az irányba. Ennek hatékonyabb tétele napjainkra égetővé vált. Attempted bombing in north Ghana fuels jihadist fears. AFP, 09. 02. 2023. <https://www.france24.com/en/live-news/20230209-attempted-bombing-in-north-ghana-fuels-jihadist-fears> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 04.)

vívott összetűzésben, 2009 júliusában. A megmaradt követői fegyveres akciókba kezdtek az északkeleti Borno provinciából kiindulva. Abubakar Shekau alatt célpontok széles körét támadták az ENSZ ottani főhadiszállásától kezdve nyugati cégeken át a helyi iskoláig. Kezdetben az al-Kaidával szolidaritást vállalt szervezetet az AQIM képezte ki, ám 2015-ben az Iszlám Államnak tett hűségesküt. Önkényeskedése, kontraproduktív brutalitása és az iszlámmal nehezen összeegyeztethető gyakorlatok miatt a „kalifátus” leváltotta Shekaut. Ez szakadáshoz vezetett és a továbbra is hozzá hű – a Szambisza erdőségbe húzódó – csoportra használták tovább megkülönböztetésként a Boko Haram megnevezést, míg az ISIS-hez bekötött szárny az Iszlám Állam Nyugat-afrikai Provinciája (*Islamic State's West Africa Province* – ISWAP) nevet vette fel, és a mocsaras Csád-tó környékén rendezkedett be tartósan.

A kormányerők nyomása dacára a két csoport képes volt egy-egy akció során több száz harcost felvonultatva súlyos veszteségeket okozni Nigériában (Borno, Adamawa, Jobe államok), Nigerben (a délkeleti Diffa régió), Csádban (Lac és Hadjer-Lamisz körzet) és Kamerunban (Észak és Távol-Észak régiók) is – miközben időnként egymással is összecsaptak, melynek nyomán 2021 májusában Shekau életét vesztette. Augusztusban Abu Muszab al-Barnawi, az ISWAP vezetője belharcok vagy a nigériai hadsereg csapása nyomán szintén meghalt, utódait pedig néhány hónapos regnálás után sorban likvidálta a légierő. Az ISWAP ennek ellenére kezdeményező. Kiszorította a Szambisza erdőségből és elnyelte a Boko Haram maradványainak nagy részét, emellett növelte műveleti tempóját: északnyugat mellett már a központi területeken is új sejték sora tűnt fel (Taraba, Kogi, Niger, Kano tagállamok). Ugyanekkor az elnöki konvoj előőrset is támadás érte, sőt 2022 júliusában a főváros, Abuja mellett nagyszabású fogolyszöktesésre is képes volt (800 km-re Borno Államtól).

3. térkép Szalafista-dzsihadista fegyveres csoportok tevékenysége Nigériában és a Csád-tó térségében 2022 novemberében

Forrás: <https://www.criticalthreats.org/analysis/salafi-jihadi-areas-of-operation-in-the-lake-chad-basin>
(Letöltés időpontja: 2023. 03. 04.)

Nigéria északnyugati részén (Zamfara, Szokota tartományok) az Ansaru néven ismert *Dzsamiatu Ansaru ul-Muszlimin fi Bilad asz-Szudan* (A Muszlimok Közösségének Védőmezői Fekete-Afrikában) al-Kaida kötődésű szervezet 2011 óta ismert, 2022-ben meg is erősítette hűségesküjét – és nem kevésbé kíméletlen, mint az északkeleti dzsihadisták. Ugyanakkor igyekeztek fizikai távolságot tartani az erőszakos Shekautól, kerülni a súrlódásokat az ISWAP-pal, illetve nem elhanyagolható az etnikai összetétel mássága: a Boko Haramétól más nyelvet beszélő törzsek tagjaiból áll. A vidéki lakosság megnyerése céljából gyakran osztanak élelmet, pénzt, ajándékot, műtrágyát, illetve nyújtanak védelmet a bűnözők és korrupst hivatalnokok ellenében.¹⁹ A helyzetet bonyolítja, hogy az északnyugaton tevékeny, száznál több felfegyverzett bűnbanda tagjait is terroristának minősítették a hatóságok, összesemosva őket a szélsőségesekkel.²⁰

SZOMÁLIA

Az ország Sziad Barre baloldali nacionalista rezsimjének 1991-es összeomlása óta nem tudott magára találni: a felfegyverzett klánok és bűnözői csoportok a végtelenségig kihasználták a nemzetközi közösség tehetetlenségét, amiből egy céltudatos szélsőséges iszlamista csoport kínált lehetséges kiutat: a 2004 júniusában alakult Iszlám Bíróságok Uniója (*Islamic Courts Union – ICU*) bevezette a saría rendszerét. 2004 októberében megalakult ugyan a nemzetközi elismertségű Átmeneti Szövetségi Kormány (*Transitional Federal Government*) a legnagyobb klánok képviselőiből Nairobiban, ám ki is szorult 2006-ban Mogadishuból.

Decemberben a keresztény Etiópia stabilizáló céllal beavatkozott, és bevette a fővárost. Ennek ellenhatásaként az intervenciót és a nyugati befolyást ellenző szélsőséges hazafiak az al-Shabaab²¹ keretében kezdtek mind kiterjedtebb harctevékenységekbe, de egyelőre csak lokális célkitűzésekkel – csak 2012 februárjában lett az al-Kaida hálózat része. A hűségesküt tett Ahmed Abdi Godane, a karizmatikus vezető azonban 2014-ben egy amerikai dróntámadásban életét veszítette. Őt Ahmed Umar Abu Ubajdah követte, aki jelenleg is az ismert vezetője a különböző időszakokban 6–12 000 fegyverrel bíró szervezetnek. A vidéki területeken megkapaszkodó szélsőségesek véres gerilla- és terrorhadjárata fokozatosan kikezdte a több állam által is támogatott központi kormányzat uralmát. *Amniyat* nevű belbiztonsági és hírszerzési szervezete révén ugyanakkor rendkívül hatékonyan számolta fel a belső ellenfeleket, képes folyamatosan befolyásolni a lakosságot, illetve előkészíteni a kormányhű és nemzetközi erők elleni támadásokat.²²

Az etióp intervenció nyomán 2007. január 7-én Mogadishuba települhetett át a még gyenge lábakon álló kormányzat, melynek támogatására a következő hónapban az ENSZ felhatal-

¹⁹ The Sahel And The Lake Chad Basin: Ansaru's comeback in Nigeria deepens the terror threat. ISS Regional Office For West Africa, 01. 06. 2022. <https://issafrica.org/iss-today/ansarus-comeback-in-nigeria-deepens-the-terror-threat> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 02.)

²⁰ World Report 2023. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/nigeria> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 09.)

²¹ Harakat al Shabaab al Mujahideen – Szent Harcos Ifjúsági Mozgalom, más néven Hizb al-Shabaab – Az ifjúság Pártja.

²² Lásd bővebben János Besenyő: Somalia: A Battlefield of Intelligence Services. In: Ryan Shaffer (ed.): *The Handbook of African Intelligence Cultures*. Lanham (MD), Rowman and Littlefield, 2023, 1–614., 14.; illetve Gábor Sinkó – János Besenyő: Comparison of the Secret Service of al-Shabaab, the Amniyat, and the National Intelligence and Security Agency (Somalia). *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 2021, 20–40.

mazásával az AMISOM (*African Union Mission to Somalia*) erői települtek az országba, akik az etiópok 2009. januári kivonulása után a fő teherviselői lettek a rendfenntartásnak. Afrikai uniós csapatok, illetve amerikai légi támogatás segítségével sikerült végül a kormány uralmát valamelyest helyreállítani az ország központi területein. Az átmeneti állapot 2012 augusztusáig tartott, mikor Szomália Szövetségi Kormánya lépett a helyébe.

Az USA által 2008 februárjában terroristaszervezetnek minősített al-Shabaab 2010 júliusában lépett a nemzetközi színtérre: öngyilkos merényletek Uganda fővárosában 74 áldozatot szedtek. 2011 októberében Kenya önálló műveletet indított a határc incidensekre és a sorozatos emberrablásokra reagálva, a helyi erőkkel közösen pedig 2012 októberében bevették Kismayo kikötőjét, az al-Shabaab utolsó jelentős bástyáját.²³ (Az al-Shabaab egyik szárnya Kenyában, a Boni erdőségbe vetette be magát: a még 2009-ben alapított *Dzsais al-Ajman* [Ajman Hadserege] főleg kenyaiakból áll, és többnyire a partvidéki területen hajtanak végre támadásokat kézi fegyverekkel, kézigranátokkal és improvizált robbanószerkezetekkel.)

2015 októberében a szervezet egyik alvezére, a brit-szomáli állampolgár Abdul Qadir Mumin néhány hívével önállósítva magát hűséget fogadott az Iszlám Államnak (*Islamic State in Somalia* – ISS; 2017 óta olykor *Wilayat al Somal* [Szomália Provincia] néven említik). Az al-Shabaab azonban kíméletlenül lépett fel a „dezertőrökkel” szemben, és a déli lázadó sejteket rövid úton felszámolták. Északon a hegyes, félautonóm Puntföldön rendezkedtek be a túlélők, 100-300 fegyveressel, illetve támogató hálózattal. 2016 áprilisában már robbantottak is Mogadishuban, októberben pedig Kandala kikötőjét is elfoglalták egy hónapra. 2017 novemberében az USA először hajtott végre dróntámadást a szervezet ellen, mely igyekszik Szomália központi és déli területein is megkapaszkodni. Egyrészt célzottan a kormány különböző szintű alkalmazottai ellen követnek el merényleteket, döntően a fővárosban, másrészt az al-Shabaab híveit igyekeznek átcsábítani, amire reagálva 2018 decemberében az hadat üzent az ISS-nek. A szervezet egyrészt igyekszik Etiópia felé is terjeszkedni az ottani szomáli közösségekhez amhara nyelvű propagandával szólva, másrészt az Ádeni-öblön vezető ellátási (csempész) útvonalait megtartani Jemen irányába.

2017. október 14-én két, tehergépjárműbe rejtett robbanószerkezet a konfliktus legpusztítóbb terrortámadását okozta közel 600 halottal és 300 sebesülttel a fővárosban – bár formailag az al-Shabaab nem vállalta a felelősséget. 2019–2020 fordulóján újabb pusztító bombatámadás rázta meg a fővárost (82 halott, több mint 150 sebesült), ezenkívül megtámadták az amerikai tanácsadóknak otthont adó kenyai táborát, és robbantottak a szomáliai parlamentnél is.²⁴

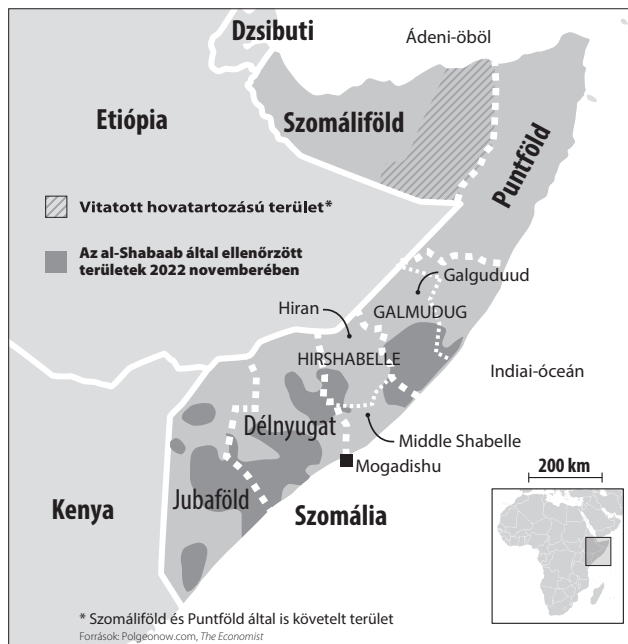
Bár 2021 márciusában lejárt Mohamed Farmadzso elnök mandátuma, a Covid-járvány begyűrűzése és a hatalomátadás elodázása belpolitikai válságot okozott, visszafogva az al-Shabaab elleni erőfeszítéseket. 2022 májusában végül megtörtént az államfőváltás, ugyanekkor a fővárostól 150 kilométerre El Barafnál a burundi hadsereg táborát érte pusztító támadás: 45 katona vesztette életét vagy tűnt el. 2022 júliusában több száz al-Shabaab fegyveres tört

²³ Válaszul 2013 szeptemberében Nairobi egyik bevásárlóközpontját támadták meg, ahol 67 embert öltek meg. 2015 áprilisában a Garissza Egyetem kollégiumában több mint 700 túszt ejtettek, és a kiszabadítás során 148-an vesztették életüket. 2016. január 15-én a kenyai határhoz közeli El-Ade AMISOM-táborát ért támadásnál 200 kenyai katona esett áldozatul. Somali leader: '200 Kenyan troops' dead in January raid. Al-Jazeera, 25. 02. 2016. <https://www.aljazeera.com/news/2016/2/25/somali-leader-200-kenyan-troops-dead-in-january-raid> (Letöltés időpontja: 2022. 12. 12.)

²⁴ Al-Shabaab in East Africa, 2004–2022. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/timeline/al-shabaab-east-africa> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 23.)

be a polgárháború sújtotta Etiópia Ogaden tartományába. 150 kilométert tettek meg, ám az etiópok erősen visszaverték a támadást.²⁵

Miután 2013 decemberétől az USA katonai tanácsadó kontingenssel volt jelen az országban, 2020-ban a Trump-adminisztráció a 700 fős amerikai jelenlét felszámolásáról döntött – azonban egy év múlva Biden elnök mintegy 500 főnyi erőt újratelepített az országba. Ezek hozzájárulása kiképzés és tanácsadás, másrészt közvetlen akciók formájában, illetve a hadihajókról és drónokról mért, terroristák elleni csapásokkal tagadhatatlan.²⁶ A somáliai biztonsági erők képességépítését az USA mellett segítette az EU kiképző missziója (*EUTM-Somalia*), illetve nemzeti ambíciói projektálásaként Törökország, mely 2017-ben létrehozta legjelentősebb külföldi bázisát (Camp TURKSOM) Mogadishuban.²⁷

4. térkép *Az al-Shabaab ellenőrzése alatt álló területek 2022 végén (sötéttel jelölve)*

Forrás: <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2022/11/03/somali-clans-are-revolting-against-jihadists> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 13.)

A 2022-ben hivatalba lépett Hasszan Sejk Mohamed elnök kiterjedt családi-vérségi kapcsolatokkal rendelkezik a legtöbb tartományban, így a helyi milíciákra (*macawisley*) és a beigért szomszédos államok segítségére épít – főleg, ha előbbieket sikerül integrálni a szövetségi haderőbe helyett, hogy annak kihívói lennének, illetve ha sikerül elfogadtatni

²⁵ Somali Shebabs carry out attacks in Ethiopia. Africa News, 05. 08. 2023. <https://www.africanews.com/2022/08/05/somali-shebabs-carry-out-attacks-in-ethiopia/> (Letöltés időpontja: 2023. 02. 23.)

²⁶ Sunguta West: Bilal al-Sudani's Death Weakens Islamic State Influence in Somalia. Jamestown.org, 31. 03. 2023. <https://jamestown.org/program/bilal-al-sudanis-death-weakens-islamic-state-influence-in-somalia/> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 09.)

²⁷ 2013-ban már robbantottak az itteni török nagykövetségnél. Az al-Shabaab akkor Ankarát az ország kiaknázásával és káros befolyásolásával vádolta. Lucas Webber: Al-Shabaab's Expanding Anti-Turkish Campaign in Somalia. Jamestown.org, 25. 03. 2022. <https://jamestown.org/program/al-shabaabs-expanding-anti-turkish-campaign-in-somalia/> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 13.)

a külföldi erők nagyobb jelenlétét és szerepvállalását, semlegesítve annak „megszállás-ként” való al-Shabaab-féle interpretációját. További támaszt jelenthet még az AMISOM-t 2022. április 1-jével hasonló mandátummal váltó ATMIS (*African Transition Mission in Somalia*). Ennek létszáma 2022 decemberében 18 586 katonával tetőzött, amit több ütemben terveznek csökkenteni a 2024. decemberi végleges kivonásig, a biztonsági helyzet függvényében.²⁸ A rendfenntartó komponens 1040 fővel számol, feladatrendszerük szintén sokrétű: a somáliai biztonsági erők támogatása a visszaszerzett területek és ellátási útvonalak megtisztításában a nemzetközi humanitárius jog betartásával, illetve specializált képzések nyújtása, tanácsadás és mentorálás, közös járőrözés, a felszabadított területek helyreállításának elősegítése, emellett a Szomáli Nemzeti Stabilizációs Stratégia megvalósításának előmozdítása.

2023. március 26-án a somáliai kormány hadjáratának második fázisa indult, hogy kiszöpörjék az al-Shabaabot a maradék, még általa kontrollált területről. A 2022 augusztusában kezdett első fázis az ország központi területeire fókuszált, most a déli régiók kerültek (volna) sorra. Áprilisban betiltották a fegyverviselést a fővárosban, miközben a központi kormány a klánmilíciákkal együttműködve igyekezett magas műveleti tempót fenntartani. A felszabadított területek stabil megtartása ugyanakkor felemásan sikerült: ahogy támadásuk súlypontját Hirshabelle-ből áthelyezték Galmudug államba, a terrorszervezet visszaszivárgott, és képes volt komplex támadásokat végrehajtani a biztonsági erők ellen. Éppen ezért – és belpolitikai okokból is – a kormány igyekszik a második fázisban a milíciák helyett jobban támaszkodni az ATMIS (*African Union Transition Mission in Somalia*)²⁹ keretében az országban már amúgy is jelenlevő szomszéd államok erejére: Dzsibuti, Etiópia és Kenya ígéretet tett, hogy a következő hónapok során több mint 30 000 katonával támogatja az offenzívát.³⁰

A kormány ennek ellenére továbbra is a Mogadishutól északra fekvő Hirshabelle államra kénytelen fókuszálni: Közép-Shabelle és Hiraan régió útvonalainak és bázisainak biztosítását improvizált robbanószerkezetek, öngyilkos merénylők és tűzharok nehezítik, miközben Hirshabelle elnökének klánja fegyveres harcba bonyolódott Hiraan kormányzóéval.³¹ Eközben az al-Shabaab a fővárosban folyamatosan képes éreztetni jelenlétét, illetve azt, hogy nem sikerült távoli vidékekre száműzni. 2023. április 5-én koordinált kézigránát-támadásokat követtek el a város mind a 17 kerületében, többek közt ellenőrző pontok, a főpolgármester és Banadir kormányzója otthona ellen, de aknavetővel lötték az elnöki palotát is. Május 26-án a fővárostól 110 kilométerre, Bulo Marer bázisát rohanták le a szélsőségesek gépjárműbe rejtett robbanószerkezettel és öngyilkos merénylőkkel kombinált támadásban, amelyben 54 ugandai katonával (*Uganda Peoples' Defense Forces* – UPDF) végeztek.³²

²⁸ Az ország központi és déli területeit 6 szektorra osztották; a hozzájáruló államok (troop contributing countries: Uganda, Burundi, Kenya, Etiópia, Dzsibuti) ezeket egyenként, némelyiket megosztva kontrollálják.

²⁹ Az AMISOM-ot (AU Mission in Somalia) váltotta 2022. április 1-jével. A többdimenziós (katonai, rendőri és civil) missziót az Afrikai Unió Béke és Biztonsági Tanácsa (African Union Peace and Security Council) hozta létre és az ENSZ Biztonsági Tanácsa látta el mandátummal. Célja a biztonság szavatolásával kapcsolatos feladatok átadása az AU részéről a helyi kormányerőknek a Szomáli Átmeneti Terv (Somali Transition Plan) alapján.

³⁰ Somalia: Counter-Insurgency Operation Gains Regional Support in Phase Two as al-Shabaab Attacks and Political Differences Persist. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), 21. 04. 2023. <https://acleddata.com/2023/04/21/somalia-situation-update-april-2023-counter-insurgency-operation-gains-regional-support-in-phase-two-as-al-shabaab-attacks-and-political-differences-persist/> (Letöltés időpontja: 2023. 04. 30.)

³¹ Kathryn Tyson et al.: Salafi-Jihadi Movement Weekly Update, 21. 06. 2023. <https://www.understandingwar.org/backgrounder/salafi-jihadi-movement-weekly-update-june-21-2023> (Letöltés időpontja: 2023. 06. 24.)

³² Uganda says 54 of its AU soldiers killed in May 26 Somalia attack. Africa News, 04. 06. 2023. <https://www.africanews.com/2023/06/04/uganda-announces-54-of-its-au-soldiers-killed-in-may-26-somalia-attack/> (Letöltés időpontja: 2023. 06. 05.)

Ellenpéldaként említhető, hogy noha a Szomáliából 1991-ben *de facto* kivált – és el nem ismert – 5,7 millió lakosú és 177 000 km²-nyi (ex-brit) Szomáliföld alig kap külső segítyeket, és nélkülözi a katonai támogatást, mégis elismerten demokratikusan működik: a klánmilíciákat integrálták a központi haderőbe, a polgárok bizalma az állam intézményei iránt és ébersége (*community-driven intelligence*) pedig lehetetlenné teszi, hogy az al-Shabaab itt is megvetesse lábát, annak próbálkozásai dacára.³³

Északkeleten az 1998 óta félautonóm, 212 510 km² területű és közel 6,5 milliós Puntföld több okból is fontos az al-Shabaabnak: egyrészt könnyebben nyerhet teret a gyenge kormányzat ellenében, másrészt a tengerpartokhoz való hozzáférés lehetővé teszi a csempészhálózatokkal és Jemenen át az AQAP³⁴-pal való jobb kapcsolattartást. Nem kevésbé fontos cél annak megakadályozása, hogy az ISS bástyájává válhasson a terület. Az alulfinanszírozott hírszerzés (*Puntland Intelligence Agency – PIA*) megbízhatóságának kérdőjelei mellett az ország hegyvidékei nyújtotta fizikai védelem is az itteni terjeszkedés mellett szól.

A térség már öt éve súlyos szárazsággal néz szembe, és a lakosság közel fele humanitárius segítségre szorul. Az al-Shabaab kieső bevételei pótlására növelte a lakosság adóterheit, ugyanakkor a segítyek érkezését ellehetetleníti vagy kisajátítja – hasonló politikája okozta egyébként gyors kiszorulását a nagyvárosokból 2011–2012-ben. Ez a fellépés nagyban motiválta a törzsi milíciák fellépését a szervezet ellen, amit a kormány felkarolt saját hadjáratának támogatására. 2016 óta nem volt ilyen nagyszabású művelet a terrorszervezet ellen, mivel az AMISOM-erők alapvetően bezárkóztak bázisaikra, a kormányzat pedig a tagállamokkal való ellentét okozta polgárháború küszöbén egyensúlyozott.³⁵ A biztonsági erők bővítésére 2017 óta létezik koncepció,³⁶ ám ez a jelentős amerikai, európai és török támogatás ellenére is vontatottan halad, és az eredmények egyelőre elmaradnak a ráfordítások arányától.

Bár mára Szomália nem bukott, hanem törekeny államnak számít, a területi integritás helyreállítása, az államépítés feladata és a biztonsági szektor reformja a klántársadalom realitása és az al-Shabaab, illetve az ISS destabilizáló/konkuráló kihívása mellett még sokáig okozhat problémákat a tágabb térségben.

AZ ISZLÁM ÁLLAM MEGJELENÉSE KÖZÉP- ÉS DÉLKELET-AFRIKÁBAN

Az 1995-ben alakult és az ezredfordulón a Kongói Demokratikus Köztársaságba magát befészkelő, ugandai eredetű szervezet, a „Szövetkezett Demokratikus Erők” (*Allied Democratic Forces – ADF*) – hogy elsorvadását megakadályozza – újrafogalmazta céljait, és az Iszlám

³³ Michael Horton: Somaliland Elections Disrupt al-Shabaab's Regional Expansion. Jamestown.org, 18. 06. 2021. <https://jamestown.org/program/somaliland-elections-disrupt-al-shabaabs-regional-expansion/> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 12.)

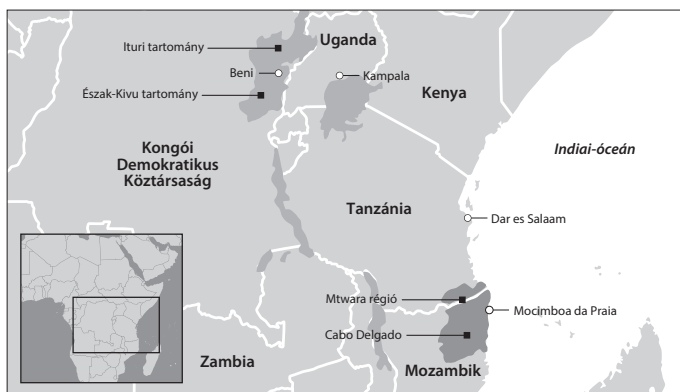
³⁴ Al-Qaeda in the Arabian Peninsula (al-Kaída az Arab-félszigeten), mely a jemeni polgárháborút kihasználva tett szert part menti területekre, illetve szaúdi és emirátusi zsákmányolt modern fegyverekre, melyeket magas áron tudnak értékesíteni az afrikai túlparton. Michael Horton: Al-Shabaab: Why Somalia's al-Qaeda Affiliate Wants Puntland. Jamestown.org, 10. 03. 2017. <https://jamestown.org/program/al-shabaab-somalias-al-qaeda-affiliate-wants-puntland/> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 12.)

³⁵ Vanda Felbab-Brown: Somalia's challenges in 2023. Brookings.edu, 27. 01. 2023. <https://www.brookings.edu/articles/somalias-challenges-in-2023/> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 14.)

³⁶ Revisiting the 2017 National Security Architecture. Somali Dialogue Platform. https://riftvalley.net/sites/default/files/publication_documents/SDP%E2%80%A6Policy_%E2%80%A6NationalSecurity%E2%80%94EN%E2%80%940.pdf (Letöltés időpontja: 2023. 03. 14.)

Államhoz önként csatlakozva vált annak újabb helyi képviselőjévé az „Iszlám Állam Közép-afrikai Tartománya” (*Islamic State in Central Africa Province – IS-CAP*) néven 2018-ban.³⁷

A mozambiki iszlamista felkelés 2017. októberi első megnyilvánulása nem keltett nagyobb figyelmet Mocímboa da Praia városa 2020. augusztusi elestéig és annak az IS-CAP fővárosává nyilvánításáig – akkor is főleg a nyugati földgázipari óriásberuházások fenyegetettsége miatt. Azóta viszont önállósodott a csoport, és földrajzilag is mind kiterjedtebb fenyegetést jelent.³⁸

5. térkép Az IS-CAP tevékenysége által érintett területek a mozambiki szárny leválasztása előtt

Forrás: <https://thesoufancenter.org/intelbrief-2021-december-1/> (Letöltés időpontja: 2023. 03. 14.)

ÖSSZEGZÉS

Mint látható a példákban, a társadalmi elégedetlenséget és a meglévő ellentéteket elmergesítő és felhasználó szalafista-dzsihadista csoportok jelentik jelenleg a legnagyobb fegyveres fenyegetést a szubzaharai térségben. Relatív kis létszámukat ellensúlyozza mozgékonyáguk, adaptivitásuk és kezdeményezőkézségük, emellett sikerük fontos eleme a lakosság (vagy legalábbis egyes részei) felé való sikeres kommunikáció és befolyásolás, propaganda és jótékonykodás, illetve a közfeladatok és közszolgáltatások az államhatalomnál gyakran hatékonyabb nyújtása, illetve a biztonsági erők túlkapasainak kihasználása.

A kormányok válasza hasonló: kezdetben a fenyegetés lekicsinylése a hivatalos kommunikációban, majd masszív erőhasználat, vagyis letartóztatások, a radikális mecsetek bezárása, gyanúsak ítélt szervezetek betiltása, a mozgásszabadság korlátozása – és még komolyabb tüzerő alkalmazása. A helyi közösségek felfegyverzése a hadsereg tehermentesítésére, illetve zsoldosok alkalmazása meglehetősen problematikusnak bizonyult, sok visszaéléshez vezetett.

A külföldi jelenlét – ENSZ-erők képében vagy intervenció *ad hoc* koalíciós formában – szintén sokszor csak erősítette a helyi ellenállást, illetve a szélsőségesek üzeneteit. Az amerikai és francia különleges műveleti és légitámaszok hoztak részeredményeket, de a fent említett radikális csoportok sehol se rendültek meg tartósan. A tanácsadás és kiképzés-mentorálás eredményessége megint csak nehezen mérhető, és erős korlátokkal bír, mint látható.

³⁷ Tara Candland et al.: The Islamic State In Congo. GW Program on Extremism, 03. 2021. <https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs5746/files/The%20Islamic%20State%20in%20Congo%20English.pdf> (Letöltés időpontja: 2022. 12. 12.)

³⁸ Az ADF átalakulásáról ISCAP-pá, illetve az ISIS-Mozambik leválásáról részletesen egy külön cikk fog szólni a Honvédségi Szemlében.

2022. november 9-cel a *Barkhane* művelet hivatalosan is lezárult, ráadásul 2023. június 16-án a mali junta „késlekedés nélküli” távozásra szólította fel a jelenleg több mint 11 500 katonából és közel 1500 rendőrből álló ENSZ-alakulatokat.³⁹ A bamakói kormány elégtelen erőit az ország déli és központi területeire kénytelen koncentrálni a szélsőségesek ellen, így képtelen lesz átvenni az ENSZ-csapatok feladatait az északi városok és főútvonalak megvédésére.⁴⁰

Az említett konfliktusok egyikében sem látható a konfliktus vége: míg az alapvető társadalmi, szociális, gazdasági és egyéb kiváltó okok fennállnak, folyamatos lesz a szélsőségesek utánpótlása – elsődlegesen korántsem ideológiai vagy vallási motivációk miatt.

Magyarország afrikai katonai szerepvállalásának – figyelembe véve honi és szövetségi kötelezettségeit is – jól előkészítettnek kell lennie, amihez fontos egyrészt a korábban itt szerzett tapasztalatok beépítése a felkészítésekbe és a felszerelés kiválasztásába, másrészt a folyamatosan naprakész informáltság – amihez a hazai egyetemi-kutatói szféra, a hírszerző közösség és a nemzetközi fórumok is rendelkezésre állnak.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Activity of jihadist militant groups in Central Sahel, 2022. https://julesduhamel.files.wordpress.com/2022/12/2022_sahel_clashes.png
- Africa File: Burkina Faso Coup Signals Deepening Governance and Security Crisis in the Sahel. Critical Threats, 06. 10. 2022. <https://www.criticalthreats.org/briefs/africa-file/africa-file-burkina-faso-coup-signals-deepening-governance-and-security-crisis-in-the-sahel>
- Al-Shabaab in East Africa 2004–2022. Council on Foreign Relations. <https://www.cfr.org/timeline/al-shabaab-east-africa>
- Attempted bombing in north Ghana fuels jihadist fears. AFP, 09. 02. 2023. <https://www.france24.com/en/live-news/20230209-attempted-bombing-in-north-ghana-fuels-jihadist-fears>
- Az Amerikai Egyesült Államok Nemzetbiztonsági Stratégiája (2018) hivatalos összefoglalója. <https://dod.defense.gov/Portals/1/Documents/pubs/2018-National-Defense-Strategy-Summary.pdf>
- Besenyő János: *Somalia: A Battlefield of Intelligence Services*. In: Shaffer, Ryan (ed.): *The Handbook of African Intelligence Cultures*. Lanham (MD), Rowman and Littlefield, 2023.
- Candland, Tara – Finck, Adam – Ingram, Haroro J. – Poole, Laren – Vidino, Lorenzo – Weiss, Caleb: *The Islamic State In Congo*. GW Program on Extremism, 03. 2021. <https://extremism.gwu.edu/sites/g/files/zaxdzs5746/files/The%20Islamic%20State%20in%20Congo%20English.pdf>
- Cannon, Brendon J.: *The scourge of terrorism in Benin and Rwanda's counter-insurgency role*. https://trendsresearch.org/research.php?id=154&title=The_scourge_of_terrorism_in_Benin_and_Rwanda's_counter-insurgency_role
- Felbab-Brown, Vanda: *Somalia's challenges in 2023*. Brookings.edu, 27. 01. 2023. <https://www.brookings.edu/articles/somalias-challenges-in-2023/>
- Five Zones of Militant Islamist Violence in the Sahel. Africa Center for Strategic Studies. <https://africacenter.org/spotlight/five-zones-militant-islamist-violence-sahel/>
- Horton, Michael: *Al-Shabaab: Why Somalia's al-Qaeda Affiliate Wants Puntland*. Jamestown.org, 10. 03. 2017. <https://jamestown.org/program/al-shabaab-somalias-al-qaeda-affiliate-wants-puntland/>

³⁹ United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (MINUSMA).

⁴⁰ Tyson et al.: i. m.

- Horton, Michael: *Somaliland Elections Disrupt al-Shabaab's Regional Expansion*. Jamestown.org, 18. 06. 2021. <https://jamestown.org/program/somaliland-elections-disrupt-al-shabaabs-regional-expansion/>
- IntelBrief: *The Growing Threat Posed by the Islamic State in Central Africa*. The Soufan Center, 01. 12. 2021. <https://thesoufancenter.org/intelbrief-2021-december-1/>
- Karr, Liam: *Salafi-Jihadi Areas of Operation in the Lake Chad Basin*. Critical Threats, 29. 11. 2022. <https://www.criticalthreats.org/analysis/salafi-jihadi-areas-of-operation-in-the-lake-chad-basin>
- Koné, Hassane – Koné, Fahiraman Rodrigue: *Is Niger's counter-terrorism approach an exception in the Sahel?* <https://issafrica.org/iss-today/is-nigers-counter-terrorism-approach-an-exception-in-the-sahel>
- *Revisiting the 2017 National Security Architecture*. Somali Dialogue Platform. [https://triftvalley.net/sites/default/files/publication documents/SDP%E2%80%A6Policy %E2%80%A6NationalSecurity %E2%80%94EN%E2%80%94A01_0.pdf](https://triftvalley.net/sites/default/files/publication%20documents/SDP%E2%80%A6Policy%20%E2%80%A6NationalSecurity%E2%80%94EN%E2%80%94A01_0.pdf)
- Sinkó Gábor – Besenyő János: *Comparison of the Secret Service of al-Shabaab, the Amniyat, and the National Intelligence and Security Agency (Somalia)*. International Journal of Intelligence and Counterintelligence, 2021.
- *Somalia: Counter-Insurgency Operation Gains Regional Support in Phase Two as al-Shabaab Attacks and Political Differences Persist*. ACLED (Armed Conflict Location & Event Data Project), 21. 04. 2023. <https://acleddata.com/2023/04/21/somalia-situation-update-april-2023-counter-insurgency-operation-gains-regional-support-in-phase-two-as-al-shabaab-attacks-and-political-differences-persist/>
- *Somali clans are revolting against jihadists*. The Economist, 03. 11. 2022. <https://www.economist.com/middle-east-and-africa/2022/11/03/somali-clans-are-revolting-against-jihadists>
- *Somali leader: '200 Kenyan troops' dead in January raid*. Al-Jazeera, 25. 02. 2016. <https://www.aljazeera.com/news/2016/2/25/somali-leader-200-kenyan-troops-dead-in-january-raid>
- *Somali Shebabs carry out attacks in Ethiopia*. Africa News, 05. 08. 2023. <https://www.africanews.com/2022/08/05/somali-shebabs-carry-out-attacks-in-ethiopia/>
- *The Jihadist Threat In Northern Ghana And Togo: Stocktaking And Prospects For Containing The Expansion*. Konrad Adenauer Stiftung. <https://www.kas.de/en/web/westafrika/publikationen/einzeltitel/-/content/the-jihadist-threat-in-northern-ghana-and-togo-2>
- *The Sahel And The Lake Chad Basin: Ansaru's comeback in Nigeria deepens the terror threat*. ISS Regional Office For West Africa, 01. 06. 2022. <https://issafrica.org/iss-today/ansarus-comeback-in-nigeria-deepens-the-terror-threat>
- Tyson, Kathryn – Karr, Liam – Mills, Peter: *Salafi-Jihadi Movement Weekly Update*. 21. 06. 2023. <https://www.understandingwar.org/backgrounder/salafi-jihadi-movement-weekly-update-june-21-2023>
- *Uganda says 54 of its AU soldiers killed in May 26 Somalia attack*. Africa News, 04. 06. 2023. <https://www.africanews.com/2023/06/04/uganda-announces-54-of-its-au-soldiers-killed-in-may-26-somalia-attack/>
- Webber, Lucas: *Al-Shabaab's Expanding Anti-Turkish Campaign in Somalia*. Jamestown.org, 25. 03. 2022. <https://jamestown.org/program/al-shabaabs-expanding-anti-turkish-campaign-in-somalia/>
- West, Sunguta: *Bilal al-Sudani's Death Weakens Islamic State Influence in Somalia*. Jamestown.org, 31. 03. 2023. <https://jamestown.org/program/bilal-al-sudanis-death-weakens-islamic-state-influence-in-somalia/>
- *World Report 2023*. Human Rights Watch. <https://www.hrw.org/world-report/2023/country-chapters/nigeria>